

JINOYATDA ISHTIROKCHILIK UCHUN JAVOBGARLIKNI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Latipova Durxonim Muxammadjon qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada jinoyatda ishtirokchilik uchun javobgarlikni takomillashtirish masalalari va bugungi kunda bu borada amalga oshirilayotgan ishlar to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilgan. Bunda, jinoyatga aloqador shaxslarning roli, ularning jinoyatga qadar va jinoyat davomida tutgan o'rni, shuningdek, ularning javobgarligini belgilashda yangi huquqiy me'yorlar va norma-lar kiritilishiga oid chora-tadbirlar haqida so'z boradi. Bugungi kunda bu borada amalga oshirilayotgan ishlar, eng avvalo, jinoyatga oid qonunlarni takomillashtirish, jinoyatga qarshi kurashishning samaradorligini oshirish va jinoyatga ishtirok etgan shaxslarning javobgarligini belgilashda qonuniy va adolatli yondashuvlarni joriy etishdir.

Kalit so'zlar: Jinoyat, ishtirokchilik, javobgarlik, Sud-tergov harakatlari, ijtimoiy xavflilik, jazo, jinoyat qonunchiligi.

ISSUES OF IMPROVING RESPONSIBILITY FOR
PARTICIPATION IN CRIME

Abstract. This article presents information on the issues of improving liability for participation in a crime and the work being carried out in this regard today. It discusses the role of persons involved in a crime, their role before and during the crime, as well as measures to introduce new legal norms and standards in determining their liability. The work being carried out in this regard today is, first of all, to improve criminal laws, increase the effectiveness of the fight against crime and introduce legal and fair approaches to determining the liability of persons participating in a crime.

Key words: Crime, participation, responsibility, Judicial-investigative actions, social danger, punishment, criminal law.

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ
ЗА УЧАСТИЕ В ПРЕСТУПЛЕНИИ

Аннотация. В статье представлена информация о вопросах совершенствования ответственности за соучастие в преступлении и о работе, которая ведется в этом направлении на сегодняшний день. Это включает в себя меры по введению новых правовых норм и стандартов, определяющих роль лиц, причастных к преступлению, их роль до и во время совершения преступления, а также их ответственность. Проводимая сегодня в этом направлении работа направлена, прежде всего, на

совершенствование уголовного законодательства, повышение эффективности борьбы с преступностью, внедрение правовых и справедливых подходов к определению ответственности лиц, причастных к преступлениям.

Ключевые слова: Преступление, участие, ответственность, Судебно-следственные действия, общественная опасность, наказание, уголовный закон.

Sud-tergov harakatlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, aksariyat jinoyatlar bir guruh shaxslar tomonidan sodir etiladi. Bu, o'z navbatida, jinoyatlarni rejalashtirish va amalga oshirishda bir nechta shaxsning faol ishtirokini anglatadi. Bunday jinoyatlar ko'pincha murakkab va keng ko'lamli bo'lib, ular faqat jinoyatni amalga oshirgan shaxslar uchun emas, balki butun jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diradi.

Shubhasiz, bir guruh shaxslar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqoridir. Bunga sabab, bir kishi tomonidan sodir etilgan jinoyat, odatda, cheklangan ta'sirga ega bo'lishi mumkin, ammo bir guruh tomonidan amalga oshirilgan jinoyat jamiyatning turli sohalariga keng ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, bir guruh tomonidan amalga oshirilgan jinoyatlar ko'proq odamlarning ishtirokini, resurslarini va maqsadlarini birlashtirganligi sababli, ularning amalga oshirilishi yanada samarali va xavfli bo'lishi mumkin. Bu, o'z navbatida, jamiyatda kengroq xavotir va qo'rquvni yuzaga keltiradi, chunki jinoyat faqat bitta shaxsning emas, balki bir nechta odamlarning o'zaro hamkorligi natijasida sodir bo'ladi.

Jinoyat kodeksining 27-moddasiga ko'ra: «Ikki yoki undan ortiq shaxsning qasddan jinoyat sodir etishda birgalashib qatnashishi ishtirokchilik, deb topiladi».

Jinoyat sodir qilishda ikki yoki undan ortiq shaxsning qatnashishi ishtirokchilikning son belgisidir. Bu belgining asosiy sharti shundan iboratki, jinoyat ishtirokchilikda sodir etilganda, ishtirokchilarning barchasi aqli raso va shu jinoyat uchun qonunda belgilangan yoshga yetgan bo'lishi talab qilinadi. Amaldagi jinoyat kodeksi talbiga ko'ra, jinoyatda ishtirokchilik deganda - ikki yoki undan ortiq shaxsning qasddan jinoyat sodir etishda birgalashib qatnashishi tushuniladi. Jinoyatda ishtirokchilikning bajaruvchi, tashkilotchi, dalolatchi, yordamchi kabi turlari bor.

Ishirokchilikda sodir etilgan jinoyat har doim qasddan sodir etilib, subyektiv tomondan ishtirokchilarning ijtimoiy xavfli xususiyatdagi oldindan ogohlantirilganligi, ularning birgalikdagi faoliyati, ruhiy tomoni esa, kuchlarni birlashtirish asosida jinoiy natijaga erishish yoki unga ongli ravishda yo'l qo'yilishida ifodalanadi.

Har bir jinoyatda ishtirok etgan shaxs, qilmishi uchun javobgarlikka tortilishi kerak. Bu shuni anglatadiki, jinoyatni sodir etgan har bir kishi o'z harakatlari uchun jinoiy javob beradi. Jazo tayinlashda sud jinoyatning og'irligini, ya'ni jinoyatning jamiyatga, odamlar hayotiga yoki mulkiga qanchalik zarar yetkazganligini hisobga oladi. Bundan tashqari, aybdor shaxsning ayb darajasi va uning jinoyatni sodir etishda qanchalik faol ishtirok etgani ham e'tiborga olinadi. Sud, shuningdek, jinoyatni sodir etgan shaxsning ijtimoiy xavfliligini

ham baholaydi. Bu shaxsning jamiyatga qanchalik zarar yetkazish ehtimoli yoki xavf tug'dirishi haqida fikr yuritishni anglatadi.

Sudning jazo tayinlashdagi qarori, o'z ichiga jinoyatning ijtimoiy xavfliligini, ishning holatini aniq qilib aytganda, jinoyat qanday sharoitda sodir bo'lgan va aybdor shaxsning shaxsiy holatini, ya'ni uning kechirimli yoki og'irlashtiruvchi holatlariga ya'ni jinoyatni birinchi marta sodir etganligi yoki oldin ham jinoyat qilganiga qarab belgilanadi. Bu bilan sud, adolatli va muvozanatli jazo tayinlashga harakat qiladi, shu bilan birga jazoni yengillashtiruvchi masalan, o'z xatolarini tushunib, afsuslanish va hokazo yoki og'irlashtiruvchi masalan, jinoyatning rejalashtirilgan yoki qasddan sodir etilganligi va hokazo holatlarni ham hisobga oladi.

Ishtirokchilik institutini tahlil qilishda, birgalikda jinoyat sodir etgan barcha shaxslarning harakatlarini o'rganish zarur. Bunda har bir ishtirokchining o'ziga xos harakatlari, jinoyatga qaratilgan kuchlarning bir-biriga mosligi va ular o'rtasidagi aloqadorlikning mustahkamligi asosiy ahamiyatga ega. Shu jihatlar majmui, ishtirokchilikda sodir etilgan jinoyatning darajasini belgilashda asosiy omil bo'lib, bu orqali jinoyatni amalga oshirgan shaxslarga nisbatan huquqiy choralar qo'llash mumkin bo'ladi.

Shuningdek, O'zbekiston Jinoyat qonunchiligida ishtirokchilik uchun javobgarlikka oid ba'zi muammolarga to'xtalamiz. Ba'zida jinoyatda ishtirok etgan shaxslarning roli va hissa qo'shishi aniq ajratilmaydi. Bu esa, jinoyatning qanday sodir etilgani va ishtirokchilarning mas'uliyat darajasi haqida noto'g'ri tushunchalar yuzaga kelishiga olib keladi. Shu bilan birga, jinoyatda ishtirokchilarga nisbatan jazo mexanizmlarining noaniqligi, aniq qilib aytganda, ishtirokchilikning turli shakllari uchun jazolarni qo'llashda maxsus mezonlar mavjud emas. Shuning uchun ba'zida shaxslar eng yuqori jazolarni olishsa, boshqalari yengil jazolar bilan cheklanishi mumkin.

O'zbekistonda jinoyatda ishtirokchilik uchun javobgarlikni takomillashtirish bo'yicha bir qancha takliflar mavjud. **Birinchi**dan, jinoyatni sodir etishda har bir ishtirokchining roli va hissa qo'shish darajasini aniq ajratish uchun yangi mexanizm yaratish zarur. Buning uchun, jinoyatni tekshirish jarayonida jinoyatning barcha qatnashchilarini tahlil qilish va ularning roli to'g'risida batafsil xulosalar chiqarish muhim. **Ikkinchi**dan, jinoyatda ishtirokchilarga nisbatan jazo mexanizmlarini yanada aniqlashtirish va shaffoflashtirish kerak. Masalan, sherik bo'lgan shaxslar uchun jazoni kamaytirish yoki jinoyatda bevosita ishtirok etmagan, lekin yordam bergan shaxslar uchun alohida jazolarni joriy qilish mumkin. **Uchinchi**dan, jinoyatda ishtirokchilikning oldini olish va uni kamaytirish uchun ijtimoiy ta'lim va huquqiy xabardorlikni oshirish zarur. Fuqarolarni jinoyatga qarshi kurashishda faol qatnashishga rag'batlantirish uchun huquqiy ma'lumotlarni keng targ'ib qilish, yoshlarni jinoyatlarning salbiy oqibatlari haqida xabardor qilish muhim. Shu bilan birga, jinoyatda ishtirokchilarning javobgarligi to'g'risida qaror qabul qilishda sud amaliyotining izchilligi va adolatliliigi ta'minlanishi kerak. Jinoyatchilikka qarshi kurashishda har bir ishtirokchining huquqlari va majburiyatlarini hurmat qilish zarur.

Xulosa

O'zbekistonning jinoyat qonunchiligida ishtirokchilikka javobgarlik borasida asosiy qonunlar mavjud bo'lsa-da, bu sohada hali ko'plab takomillashtirishlar talab etiladi. Jinoyatda ishtirokchilarning roli va javobgarligini aniq belgilash, jazo mexanizmlarini takomillashtirish va ijtimoiy xabardorlikni oshirish orqali, jamiyatda huquqiy barqarorlikni ta'minlash mumkin. O'zbekistonda jinoyatga qarshi kurashishda samarali va adolatli tizimni yaratish uchun qonunchilikni doimiy ravishda takomillashtirish zarur.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son 2022 — 2026-YILLARGA MO'ljALLANGAN YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASI
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3723 sonli qarori//<https://lex.uz/docs/-3735818#-3736684>
3. 2018-yil 28-dekabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga murojaatnomasi. // O'zbekiston Respublikasi milliy qonunchilik bazasi //lex.uz.